

den formidabla

Fritänkaren

Nr. 81 November 1999

Sjunde årgångens nummer 10.

Innehåll :

Farväl till sommaren - Björktavlan	2
Samtidens tre största tjeckiska författare - kort orientering	2
Dialog om Förintelsen, <i>av Carl O. Nordling</i>	3
Nät-PS	3
Musik : Alessandro Stradella - mästaren i Genua	4
Några filmer	6
Kulturkalender, november '99	7
<i>Europa :</i>	7
Konvalescensresan, del 1	7
Magsårsflykten, del 6 : Fest i Konstantinopel	9
Lyckoresan, del 11	10
Europeisk turné, del 17	11
<i>Indien & Tibet :</i>	14
Ödesresan, del 21 och avslutning.	14
Nya vägar i Indien, del 10	15
Tibetnyheter	18
Den omöjliga resan till Leh, del 5 : <i>Srinagar</i>	18
<i>Jesusdebatten :</i>	20
Medicinskt utlåtande om Jesus 1928 (<i>av doktor Hugo Toll</i>)	20
Ur ett gammalt buddhistiskt evangelium	24

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer.

Den beräknas utkomma med 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagens viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge)

(i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 21.10.1999

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 84

Faroäl till sommaren.

(Vår mångårige vän och kollega Staffan Backlund hade härom sistens braksuccé med sitt projekt och bok om fenomenet "Björktavlan", renodlad kitsch om något; men följande bidrag ratades av redaktörerna:)

Björktavlan - en liten satir.

Den får mig att tänka på min barndoms pittoreska uthus med allehanda prydnader upphängda på väggarna, som väcker känslor medan man sitter och utför sitt livs mest oundvikliga värv på ett sätt som bara kan betecknas såsom saligt. Hur många underbara utedass har man inte upplevat under sitt liv med alla dess olika underbart pekorala björktavlor? Likväl är det inte alla de olika björktavlorna med motiv från Hötorget i Stockholm, Rådhuset i Hamburg, pinjen i Posilipo, torskfiskarna i Lofoten, bobbys och beefeaters i London, Manneken Pis i Bryssel och andra liknande platser man genast tänker på utan alla de andra vackra planscherna från tid och otid, reproduktioner av pittoreska hemmiljöer av Carl Larsson, Anders Zorns vackra baderskor, epigram och små röda hjärtan med tänkvärda texter som "*Mördare och banditer, som sitter här och...*" med mera... Ack, vilka minnen väcker icke dessa ljuva associationer från en enda liten björktavla!

Jag minns ett gammalt utedass i Finland ute i skärgården tillhörigt en världshandelsresande, som bland annat varit kund och gäst hos Kim Il Sung i Nordkorea, den store diktatorn, som förärat honom med en tavla i ris och bambu som föreställde platsen där den store diktatorn en gång hade fötts. Denna historiska tavla hade affärsmannen i from tacksamhet och hågkomst hängt upp på insidan av dörren på sitt utedass, så att den som satt där verkligen fick sig en funderare över Kim Il Sung. Ett annat utedass, eller "tupp", som det heter i Finland, hade någonting ännu finare på väggarna än bara björktavlor. Alla väggarna var fulla av vackra vykort från precis hela världen, som var så fascinerande i sin mångfald, att man bara måste sitta där hur länge som helst och riskerade att aldrig bli klar, hur lång kö som än bildades utanför. En annan "tupp" hade inga hakar varken på insidan eller utsidan, så man kunde inte stänga om sig. I stället fanns möjligheten att hissa en liten flagga ut genom dörrgluggen, vilken omisskännliga signal då var meningen att hålla folk på behörigt avstånd. Den tuppen kallades inte tupp utan förärades den hedersamma titeln "flaggpaviljong". Men det äldsta utedasset jag har suttit på var från förra seklet. Där låg dasset uppe i ladan, så att man släppte ner sitt lass rakt ner i gödselörrådet för även koskit och dylikt som samlades och skulle samlas i betydande mängder, så fallhöjden var därför ansenlig. Där gällde det för småbarn att inte ramla ner, för då skulle de sedan se för bedrövliga ut.

Ack ja, jag minns mina gamla paviljonger! Hur mången andäktig stund har man inte tillbringat där med neddragna byxor fromt filosoferande i de renaste tänkbara tankar inspirerade direkt av den enkla oskulden hos en harmlös björktavla. Låt oss verkligen behandla dem med den aktning och respekt som de sannerligen förtjänar i all sin oöverträffbara troskyldighet.

Samtidens tre största tjeckiska författare - kort orientering.

Ivan Klima är född 1931 och kanske den mest legendariska av alla Tjeckoslovakiens underjordiska förgrundsgestalter. I tjugo år (från och med invasionen i Tjeckoslovakien 1968) var han svartlistad, eller, som det i praktiken var i Tjeckoslovakien, *icke* vitlistad, och kunde inte få någonting publicerat i hemlandet. I stället spreds hans böcker *samizdat*-vägen, alltså genom underjordisk stencilering.

Han är den av alla tjeckiska författare som närmast anknyter till Kafka. Man stöter ständigt på Kafka i hans böcker, som alltid imponerar genom sin djupa förståelse för denna den kanske svåraste av alla författare. Ivan Klima är dock inte lika svår som Kafka. Hans böcker är lättlästa och intressanta, och om än formen i regel är åt det abstrakta hållet, som hos Kafka, som är dock de röda trådarna tydliga och klartänkta och lätta att följa. Hans finaste bok är kanske "*Kärlek och sopor*", en självbiografisk muntration om författaren som bryter sin isolering i diktaturregimens vacuum med att ta anställning som gatsoppare, vilket ger honom all anledning att i bästa Hasek- och Çapek-stil bisarrt och underfundigt reflektera över livet.

Alexander Kliment (född 1929) spelade en avgörande roll inom det intellektuella lägret för utbrytandet av Pragvåren 1968. Han var länge redaktör för det tjeckoslovakiska författarförbundets tidskrift "Literárni noviny", senare "Literárni listy", och var väl kanske den bland de intellektuella som djärvast vågade konfrontera och bemöta kulturbyråkraterna och diktaturanhängarna. Hans böcker utmärks av stor mänsklig ömhet och skarp psykologisk begåvning: han skriver aldrig om sig själv utan går i stället in i de helt andra karaktärer han skriver om, ofta kvinnor. Han är även dramatiker, har skrivit flera filmer och många barnböcker utom dikter och novellsamlingar. Han är kanske den mest empatiska av Tjeckoslovakiens författare.

Den finaste stilisten och den berömdaste är dock *Milan Kundera*, jämnårig med Alexander Kliment, alltså 70 år i år. Hans stora roman "*Varats olidliga lätthet*" blev en berömd film med Daniel Day Lewis och Lena Olin. Hans böcker är alltid oerhört fängslande genom sin skickliga känslighet och makalösa nyansrikedom, som om de var vävda i siden med filigranmästarteknik i en finkänslighet och psykologisk finess utan motstycke. Han genomskådar människorna djupare än Kliment och har ett högre utvecklat formsinne men är även mera självcenterad, hur levande och utsökta alla hans gestalter än är. Han tvingades lämna Tjeckoslovakien 1975 och berövades tre år senare sitt tjeckoslovakiska medborgarskap. De flesta av sina mest berömda böcker skrev han därefter i Paris.

Alla dessa tre är alltså stora underjordiska författare, som under decennier trakasserades och munkavlades av myndigheterna för att de skulle hålla tyst. En annan sådan författare var *Vaclav Havel*, född 1936, numera mera berömd som Tjeckiens president (efter 1989) och den enda statschef i Europa som vågat erkänna Tibets rätt till självständighet.

Dialog om Förintelsen, av Carl O. Nordling

I detta ytterst strikt vetenskapliga arbete låter författaren två experter med motsatta synpunkter diskutera de egentliga skeendena under Förintelsen. Arbetet är helt autentiskt, de båda kontrahenterna ställde upp på villkor att deras verkliga identiteter aldrig avslöjades, och båda hade som födda före 1930 egna erfarenheter av kriget. Den ena försvarar den vedertagna historieuppfattningen, att omkring 6 miljoner judar systematiskt mördades av tyskarna, medan den andra företräder de "revisionister" som vill bringa vedertagna statistiska uppgifter i tvivelsmål. Manusets är på nästan 100 A4-sidor, och läsningen är ytterst obehaglig. Man kan förstå att ingen har velat publicera arbetet, och som slutvinjett förs också det argument fram som anförts för förträngning av manuset.

Emellertid finner vi att manuset fyller en viktig uppgift och tror vi att det ändå med tiden kommer att publiceras. Genom de omänskliga argumenten för och emot vad som är den historiska sanningen levandegörs hela Förintelseskeendet på ett nytt och ytterst väsentligt sätt. Det faktum, att den *ägde* rum, och att någonting sådant aldrig får hända igen, framgår som ett mera angeläget budskap än någonsin, och det

budskapet måste förbli en angelägenhet i all evighet. Det får inte förträngas och kan inte förträngas. Carl O. Nordlings verk är obehagligt intill vidrigaste omänsklighet men därigenom desto mera angeläget genom sin uppenbara sanning. Må gärna alla TV:s såpoppor glömmas och skrotas för alltid, men må aldrig ett verk som detta någonsin bli förnekat en plats i evigheten.

"Jag omfattar alla religioner men aldrig någon diktatur."

- *The Free Thinker.*

Nät-PS. Artikeln "*The Importance of Religious Criticism*" av John Bede i "*The Free Thinker*" nr. 12 har inte översatts till svenska och kommer inte heller att göra det, då den vänder sig helt till irländsk-brittiska och amerikanska angelägenheter.

Vi beklagar att de senaste numren av "*Fritänkaren*" ej kommit ut på nätet, vilket beror på att vår medarbetare i österled befinner sig i Japan på obestämd tid. Det är han som har nyckeln till denna fil, och vi kan inte åtgärda den i hans frånvaro. Förhoppningsvis kommer han någon gång hem igen, men vi kan ännu inte säga när, då vi inte vet det.

Efter sju månader i gång på Utfors har vi fått vår första räkning. Det var med skälvande händer man öppnade det skräckinjagande kuvertet och väntade sig ingenting bättre än en räkning på några tusenlappar, efter alla skräckhistorier man har fått höra, men hör och häpna: den totala räkningen för sju månader uppgick till sammanlagt 154 kronor.

Det är bara 16% av telefonräkningen.

Därmed kan vi lugnt fortsätta expandera på nätet och till och med med gott samvete tillåta oss att göra reklam för Utfors.

Alessandro Stradella, mästaren i Genua.

Denne sällsamme musiker var en av 1600-talets mest påfallande genier och på sitt sätt en direkt fortsättning på Gesualdos märkvärdiga tonsättargärning som banbrytare och experimentator. Stradella var dessutom kanske sin tids mest berömda musiker vid sidan av Monteverdi, och han var inte bara berömd som musiker. Han var därtill en uppseendeväckande fruntimmerskarl, en grann och sannskyldig Don Juan, som hade en märkvärdig förmåga att trassla till det för sig just genom sina damer.

Det fanns dock en dam som han bara fick glädje och framgång genom, och det var självaste drottning Kristina i Rom. Hon kom ju dit 1655 efter att i all hemlighet ha övergått till katolicismen i Innsbruck efter sin sensationella tronavsägelse i Stockholm, som innebar att hon frivilligt avstod från den högsta ställning en människa kunde få i den tidens ledande stormakt. Hon föredrog att i stället bli en kulturell mecenat och ledstjärna i det då bigotta och neddankade katolska Rom, som just hade bränt Giordano Bruno på bål och tvingat Galilei att förneka att jorden kretsade runt solen. Efter några år i Rom upptäckte hon den föräldralösa pojken Stradella, som sjöng vackert och spelade flera instrument, och tog honom i sin tjänst som *servitore di camera*. Hon var den första att beställa verk av honom, och därigenom etablerades han redan som tjugooftåring som Roms ledande musiker.

Alessandro Stradella var inte den enda framstående musiker som drottning Kristina tog under sitt hägn. Hon främjade även den äldre Scarlatti och framför allt Arcangelo Corelli, som genom hennes generösa hjälp kunde bilda och leda alla tiders dittills största orkester i Rom och inleda *Concerto Grosso*-epoken, som ju direkt kom att leda fram till barockmusikens prakt och prunk under Händel och Bach.

Men vi gå händelserna i förväg. Alessandro Stradella var före Scarlatti och Corelli den mest lysande musikstjärnan i Italien, och han torde ha varit något av den idealiske ädlingen och gentlemanen, som inte bara alla damer föll för, utan hela världen. Men när han började visa ett alltför närgånget intresse för även gifta damer visade det sig att han gått en aning för långt.

Han var 31 år gammal när det krisade till sig ordentligt för honom i Turin. Han var utomordentligt populär genom sina operor och oratorier, han gjorde sammanlagt sju av vardera, men hans samöre med en viss dam ledde till en större sammansvärjning mot hans liv. Dock misslyckades den fatala mordkomplotten, och han kunde åtminstone fly från staden med livet i behåll.

Det var inte första gången han råkade blanda in sig i oegentliga förhållanden. Redan i Rom hade han blivit inblandad i en härva, som involverade en planerad kupp mot en av de rikare kyrkorna i Rom, och planen hade varit, att de skulle komma undan med kyrksilvret. Emellertid misslyckades kuppen, och Stradella hörde till dem som även den gången måste fly från staden med dock livet i behåll. Inte långt senare blev han dock varmt välkomnad tillbaka inte bara av drottning Kristina utan även av påven och kardinalerna. Han var ju ändå Roms mest gudabenådade musiker.

Värre var det i Venedig. Där kunde han aldrig mer komma tillbaka. Efter att definitivt ha fallit i onåd hos en kardinal i Rom 1677 måste han lämna sin hemstad för alltid och tog då sin tillflykt till Venedig, all den tidens kättares och politiska flyktingars asylstad i Italien. Han engagerades där av den mäktige Alvire Contarini för att undervisa dennes älskarinna i musikens ädla konst. Men naturen tog ut sin rätt. Det begav sig inte bättre, än att han blev kär i henne och rymde med sin sponsors älskarinna från staden. Det var så han kom till Turin, och det var därför den mäktige Contarini sände ut ett antal lejda mördare att mörda honom. Första försöket misslyckades. Efter det andra försöket tvingades han lämna Turin - ensam. Emellertid förblev hans musik på repertoaren där långt efter hans död, i synnerhet de sju oratorierna och de sju operorna.

Mätt på livets alltför kraftiga pendelslag åt både höger och vänster och särskilt på alla dess nedslag sökte han sig en tillflykt i Genua. Där förblev han resten av sitt liv, högt uppburen, flitig som kompositör och konsertmästare och tycktes äntligen ha funnit en plats där han kunde arbeta i fred och förkovra sig. Men ack! Även där fanns det damer! Till slut begav det sig inte bättre, än att han på nytt blev involverad i en komplicerad kärleksintrig med en gift dam tillhörande stadens mäktigaste familj Lamellini, en ny mordsammansvärjning mot honom inleddes, och den här gången lyckades mördarna. Han blev helt enkelt avrättad av svartsjuka avundsmän, som inte längre kunde tåla att deras kvinnor föredrog den vackre begåvade Stradella mot de män de lagligt var gifta med. Han var bara 37 år gammal när han kallblodigt höggs ner mitt på Piazza Bianchi av en rasande äkta man i Genua den 25 februari 1682. Liksom Henry Purcell i följande generation skulle han fortfarande ha haft hela sin karriär framför sig. Nu blev han inte mer än en lovande och lysande pionjär och föregångsman, som dock banade vägen för både Corelli och de båda Scarlatti.

Men det var drottning Kristina, som hade gjort honom.

P.S. Alessandro Stradella torde höra till de ytterst få klassiska mästare i musikhistorien som faktiskt blivit mördade. Den enda som kanske kan dela den unika äran är Mozart, men i Mozarts fall vet man varken säkert av vem han blev mördad eller om han alls blev mördad över huvud taget. Det kan ju faktiskt ha varit kvicksilverförgiftning till följd av syfilis.

Beträffande Gesualdo, vars ytterst olyckliga öde vi gick igenom förra gången, så förblev han mycket högt respekterad under hela 1600-talet, och hans musik ansågs oöverträffbar. Det var först under senare hälften av 1700-talet, när musiken blev

hårdare reglerad, som man började nedvärdera, ignorera och glömma honom. Men han har fått en lysande återupprättelse under vår egen tid genom ett otroligt nyvaknande intresse för hans musiks märkvärdigheter. Han har blivit kallad "sin tids Wagner", vilket är helt fel, och bland annat har självaste Werner Herzog gjort en film om honom.

Några filmer.

Det har inte blivit många filmer sedda, men det har blivit några, och några av dessa var till och med värda att notera.

James Cameron är ju numera mest känd för sin titaniska "*Titanic*", men han gjorde faktiskt filmer även före denna unika katastrof. Han gjorde den andra, den äckligaste och läskigaste, av *Alien*-filmerna, i *Terminator 2* lät han Arnold Schwarzenegger konsekvent avrätta alla sina medskådisar under hela filmen, men han medverkade faktiskt också i den intressanta "*Strange Days*" från 1995, som han skrev manus till åt Ralph Fiennes, sedermera berömd från vårens båda Shakespearefilmer. "*Strange Days*" berättar vad som kommer att hända nyårsafton år 2000. Hela filmen tilldrar sig under denna årtusendets afton, och vad hinner inte hända? Världens snaskigaste mord genomförs under de mest spektakulära tänkbara omständigheter, och polisen (*Ralph Fiennes*) kan efteråt se mordet begås filmat genom mördarens ögon. Hur får man fast en sådan mördare? Jo, han är ju givetvis polis han också, och naturligtvis är han först och främst en rasmördare, så han måste begå andra mord *in absurdum* bara för att täcka igen spåret efter alla rasmord.... Det hela utmynnar i en urspårad nyårsaftonsfest med hela Los Angeles i total kalabalik i bästa James Cameron-Titanic-stil. I stället för i havet drunknar folk i kalabaliken. Men det är väl genomfört.

Dock var denna thriller ingenting mot John Badhams "*Nick of Time*" från samma år, där den alltid fräppante Christopher Walken tvingar den stackars oskyldige Johnny Depp (som ensam far med liten dotter) att begå ett politiskt mord inom två timmar. Varför Johnny Depp? Jo, för att han är helt oskyldig. Därför ska just han begå det politiska mordet (på en kvinnlig senator), ty ingen kan ju misstänka honom. Denna intrig urartar till rena mardrömmen, då det visar sig att alla i den stackars kvinnliga senators omgivning (inklusive hennes man) är med om att få henne expedierad - det är bara hon själv som inte vet om det. Det blir Johnny Depps otacksamma uppgift att tala om det för henne under mycket pressade omständigheter, men lyckligtvis får han draghjälp av en krigsinvalid till skoputsarneger med hörselhandikapp dessutom. Filmen är makalöst skickligt och intressant gjord trots den uppskrivade och totalt överspända intrigen, och hela filmen utspelar sig inom exakt den tid som Johnny Depp fått på sig att genomföra mordet. Naturligtvis blir ingenting som någon har tänkt sig.

Emellertid var denna thriller ingenting mot den gamla klassiska "*Plein Soleil*" från 1960 av René Clément med Alain Delon från sina allra bästa dagar i huvudrollen. Historien är Patricia Highsmiths men lämpligt omgjord: Patricia Highsmith i original skulle vara alltför motbudande på film. Inte ens Hitchcock kunde göra något sådant. Hennes Ripley kommer undan rättvisan med både mord och pengar, men Alain Delon gör det icke. Just när han tror att han segrat och även lyckats förföra sin mördade bästa väns flickvän och tar sig den bästa drink Capri har att erbjuda i *plein soleil* vinschas liket upp av hans mördade bästa vän ur havet, alla mysterier får plötsligt sin lösning, och polisen skickar finkänsligt nog in en städerska till Alain Delon på terrassen och ber henne meddela honom att han har telefon....

Dock måste priset ges åt "*Funny Face*" från 1957 med Audrey Hepburn och Fred Astaire, en fullkomligt oskyldig film guldkantad av George Gershwins bästa musik,

ty det är hans egen musikal, och Audrey Hepburn sjunger faktiskt själv. Fred Astaire var närmare de sextio när han gjorde filmen, och han avstår här för första gången någonsin från att förföra hjältinnan, men likväl dansar han lika urstyvt som någonsin fortfarande ändå och har dessutom en makalös moatjé i den ampra Kay Thompson i hans egen ålder, den starka kvinnan som leder och genomför alla filmens underbart oförargliga intriger. För en gångs skull lyckas Fred Astaire även som komiker. Man kan förstå Audrey Hepburns alltid lyriska nostalgi decennier senare när hon intervjuas om denna hennes enda film med Fred Astaire. Audrey Hepburn var aldrig vackrare än i denna film, och Fred Astaire var aldrig mera fullkomlig i sin stilism som gentleman. Det är helt övertygande, att han fick henne till slut ändå utan att ens anstränga sig.

Kulturkalender, november '99.

- 5 : 10 år sedan Vladimir Horowitz avled, seklets kanske största pianist.
- 9 : Katherine Hepburn 90 år.
- 10 : Johann Friedrich von Schiller 240 år.
- 12 : Grace Kelly skulle ha fyllt 70.
- 13 : 25 år sedan Vittorio de Sica dog.
- 16 : 40 år sedan *The Sound of Music* hade premiär på Broadway.
- 22 : Hoagy Carmichael 100 år.
- 24 : Frances Hodgson Burnett 150 år.
- 29 : 75 år sedan Giacomo Puccini dog.
- 30 : Winston Churchill 125 år.

Konvalescensresan, del 1.

Fruktansvärda födslovåndor och paroxysmer föregick denna resa. Min moder var bortrest i Amerika, skulle ha kommit hem i maj, siktade slutligen på att komma hem 15-20 september men kom inte. Min systerson reste till Japan. Själv hade jag suttit inne och arbetat dag och natt i stort sett non stop sedan slutet av juni och hade ständigt för mycket arbete kvar för att kunna komma i väg. Mitt magsår blev jag plötsligt av med den 23 juli efter sex månader, men andra problem uppstod, som en omedgörlig vagel i ögat som saboterade all verksamhet med detta mitt bästa öga och vägrade att ge vika vad man än gjorde; och till slut började yrselanfallen komma.

De var ständigt kusligt accelererande. Det började med att jag en dag på min cykel plötsligt började känna mig osäker, så att jag måste stanna och försöka förstå vad som pågick. Än så länge var det lindrigt. Men måndag kväll, kvällen före avresan, hade det gått så långt, att jag inte kunde lägga mig ner utan att allting började virvla. Jag fick sitta uppe hela natten. Man visste ju inte, om man lade sig ner, om man då skulle bli där och aldrig kunna resa sig mera. Det var betänkligt. Och det var dessutom oförklarligt, vilket var värre.

Varken vaglar eller yrselanfall har jag någonsin haft förut.

Förmodligen var det överansträngning i kombination med lågt blodtryck. Desto viktigare var det då att jag kom i väg. Den tisdag morgonen raglade jag med min ryggsäck och två tunga väskor mot stationen och tänkte, att om jag kommer fram så duger jag.

Jag kom fram. På tåget fick man några timmars efterlängtdad sömn, och redan i Köpenhamn kunde man perfekt balansera en fylld kaffekopp utan att spilla, vilket varit en otänkbarhet en dag tidigare.

Jag hade fullständigt kopplat bort musiken och arbetet, och såväl datorn som televisionen låg oskadliggjorda kopplade ur väggen. I stället hade jag tid att vila och andas ut. Det var kanske allt vad som behövdes.

Likväl var det en dramatisk upptakt på det hela. I Köpenhamn, på väg ner för rulltrappan mot tåget, ramlade en man med allt sitt bagage just där rulltrappan tar slut. Det hade kunnat sluta mycket illa. Lyckligtvis fanns det flera alerta personer intill honom som hjälpte honom. Det var en berusad amerikan som såg ut att kunna vara berusad jämt: pussig och åldrad i förtid. Han var tydligen van att råka illa ut och bli omhändertagen, ty han tackade ingen. Det skulle bli fler amerikaner under resans lopp.

Resan vidare gick smärtfritt. I Budapest väntade Ödet. Skulle man alls kunna resa till Sofia? Gick det tåg genom Jugoslavien? Måste jag vända hem? I Göteborg hade jag hopplöst försökt få svar på dessa frågor. I Budapest fick jag omedelbart klart besked: glöm Jugoslavien. Ingenting passerade längre genom Jugoslavien. Åkte man in där kom man aldrig mera ut igen. Mer än så visste man inte i Budapest.

Tåget till Bukarest skulle avgå 19.30 och nå Sofia 22.30 följande dag. Något annat alternativ fanns inte.

Så man hade sju långa generösa timmar på sig i Budapest att slappna av och reflektera. Det var bara att tacka och ta emot. Min gamla spaghetti-nonstop-byffé hade stängt, men den gamla stationsrestaurangen hade öppnat igen i större glans än någonsin med korintiska pelare och förgyllda friser utom höga krukväxter överallt i bästa Habsburgstil. Man kunde knappast finna ett lämpligare ställe att inleda sin långa eftermiddag på.

Vad hade då hänt med yrseln? Det värsta hade försvunnit genast, men helt borta var den inte. På lördag kväll hade jag medverkat i en fantastisk fest ute i Hindås med andra Ladakhresenärer och med outtömliga resurser vin, som hade utnyttjats i lämplig moderation; och det var morgonen efteråt man blev yr bara man vände på huvudet. Och så fungerade yrseln fortfarande i Budapest: som en baksmälla som vägrade ge med sig och gå över. Huvudsaken var att man fungerade och kunde lyfta upp och ta ner bagage från hyllorna i tågen utan problem. Det var alltså bara att köra vidare och fortsätta resan så långt det gick.

Restaurang *Baross* blev den perfekta vilooasen. Senare på eftermiddagen kom det dit en pianist som trakterade den vita flygeln med bred repertoar, allt från romantiska gamla örhängen till modern jazz. När solen kom fram och värmdde på allvar lockades man dessutom gå ut i gräset i parkplätten utanför stationen och lägga sig där raklång och njuta.

Middagen avnjöts till pianistens originella ackompanjemang i restaurangen med full ungersk meny: gulaschsoppa och sedan kyckling med paprika. Den ungerska dagen kunde inte bli fullkomligare.

(Resan kommer till en början att omfatta följande kapitel:

2. Rumänsk mardröm
3. Bulgarisk situation (två avsnitt)
  5. Balkansk natt
  6. Konstantinopel
7. Doktor Sandys föreläsning
  8. Turkiskt avsked
  9. Miraklet i Athen

(forts. i nästa nummer.)

Vädret hade inte blivit bättre under tiden utan snarare tvärtom. Snart regnade det, och vinden var bitande kall och rå från Balkan. Jag föreställde mig Sofia fullkomligt nerbäddat i snö redan.

Vi fortsatte tala om bomber. Jag berättade om bomben i Sofia. När jag kommit till stationen hade denna varit stängd och låst: ingen släpptes in i hela järnvägsstationen mitt under kvällsrusningen klockan åtta på kvällen. Orsaken var ett bombhot.

"Det händer ideligen i Sofia," sade doktor Sandy, "men där rör det sig bara om mygel och korruption. De gör så där ibland bara för att de skall få sälja biljetter på tåget. Då blir biljetterna dyrare, och konduktörerna gör sig en rejäl hacka. Normalt tjänar de ingenting eller ett absolut minimum, så de har kommit på att då och då organisera ett bombhot på stationen. Då måste biljettkassorna stänga, och i stället kan en konduktör tjäna 1000 dollar extra på tåget. Det är en helt normal Balkansituation. Bomberna där är mycket roligare än här, för där är de aldrig på allvar. Här är de alltid på allvar, och de smäller av någonstans i Turkiet varje dag."

Konstantinopel har nu omkring 20 miljoner invånare, och urbaniseringen täcker hela den fem mil långa nordstranden av Marmarasjön ända fram till Burgas och norrut längs Bosporen ända fram till Svarta Havet. Staden växer med 5000 bilar varje dag och med 600,000 invandrare från landsbygden varje år. Varje dag kör 500,000 bilar till arbetet, och det tar två timmar in till staden. Det är som London, Paris och Berlin tillsammans men utan centrum, utan ordning och ytterst primitivt. I många stadsdelar finns det varken elektricitet eller vatten. Och när temperaturen någon gång går under noll slutar hela staden att fungera. 1986 snöade det en meter snö, varpå hela staden var utslagen i en vecka. Detta hör dock lyckligtvis till sällsyntheterna. Det fuktiga klimatet medger i regel inte temperaturer under noll.

På mitt hotell träffade jag de gamla stammisarna Alistair och Claude la Barre. Alistair var mycket orolig för Turkiet i dess nuvarande situation och var väl insatt i alla de aktuella kurdiska turerna med den totala utbombningen av alla turister som permanent hot. Claude däremot visste ingenting och brydde sig om ingenting. Med honom diskuterade vi fallet Bill Clinton, och han berättade från Amerika att presidenten hade brukat ta en ny älskarinna varje vecka. Att han råkade ut för en sådan som Monica Lewinsky hörde till oturligheterna. Ingen normal älskarinna hade frivilligt gjort någon affär av sitt tillfälliga och korta förhållande med presidenten. På detta sätt fungerade redan Kennedy, och alla presidenter efter honom har följt samma mönster, menade Claude. Emellertid hade jag svårt att föreställa mig mulliga älskarinnor i knät på den fule Nixon eller den senile Reagan. Claude berättade att ett antal presidenter avhandlat viktiga ärenden i telefonen medan någon älskarinna samtidigt sög av dem. Det var bra för statens affärer, var normalt presidentens mening. Sådana är nästan alla affärsmän i Amerika. Alla i Amerika är trötta på den show som fröken Lewinsky ställt till med, och ingen vill vidare höra talas om Clintons för en normal amerikan i god ställning fullständigt normala förehavanden under bordet. Det hör till saken att Claude är franskkanadensare och ser saken på sitt sätt. Själv klarar han sig bättre utan tillfälliga älskarinnor.

Dagen avslutades med en bankett på vandrarhemmet, som Claudes vän Richard, också fransk kanadensare, stod för. Han var kock till yrket och kunde sina saker. I många år hade han drivit ett pensionat i Kappadokien och stått i centrum för en ansevärd internationell trafik, tills han tröttnat och sålt rörelsen. Han talade turkiska väl och utgöt sig lyriskt över språket: "Det är som poesi alltigenom!" Han älskade Asiz Nesin och Yasar Kemal och berättade, att ingen översättning kunde göra dem rättvisa. Han var en stor bokslukare och höll just nu på med Max Gallos verk på 2000 sidor om Napoleon.

Vi var tio omkring bordet från det franska Kanada (4), Tyskland (2), brittiska Canada (Vancouver och Toronto, 2), en från USA och jag. Claude var på sitt bästa humör och skröt över sin internationella samling av parkeringsböter. Han reser ju överallt och struntar blankt i var han ställer bilen, och ställer han den exempelvis på Champs Elysées i Paris på trottoaren (där det inte finns någon annan parkeringsplats) hinner han på en halv timme få 3-4 praktfulla parkeringsböter. Det är bara när det finns risk för att de fraktar bort bilen som han följer reglerna. I all sin självgoda odräglighet är han godmodigheten själv, och det är omöjligt att inte tycka om honom för hans charm och goda humör.

Det var Richards avskedsfest. Han skulle resa vidare följande dag till varmare sydligare trakter och till solen i Antalya. Även han frös i Konstantinopel, där det dåliga kalla vädret bara fortsatte. BBC:s väderlektjänst hade på sina satellitbilder över östra Medelhavet ett enda stort svart moln som täckte hela regionen med storm- och lågtryckscentrum strax norr om Libyen. Hela Grekland var fullkomligt intäckt. Och dit in skulle jag fara. Det tycktes vara bäddat för en ny snöstormskris över hela Grekland.

(forts. i nästa nummer.)

Lyckoresan, del 11.

Resan till Rom gick förhållandevis smärtfritt. Det var fullmåne, och Kerstin hade låtit vissen i telefon, men när jag kom fram till henne var hon mera strålande än någonsin. Hennes sommar hade varit rena helvetet med överdriven hetta i fem månader och förstoppning i ledningarna, så att hon knappt hade kunnat tvätta sig ens. För det mesta hade hon inte kunnat göra någonting. Dessutom hade hon fått nya problem med lungorna inklusive emfysem utom de gamla hjärtbesvären med flimmer och allt möjligt. Ändå var hon på mera strålande humör än någonsin, och vi fick i alla fall en hel eftermiddag tillsammans ute i Borghesiana innan jag måste ta kvällståget till Genua. Det hade varit underbart att se henne så uppåt och energisprakande trots sin infernaliska sommars vedervärdiga prövningar och strapatser, som hade varit rena mardrömslektionen i överlevnad mot alla odds. Vi skildes som bättre vänner än någonsin och, som jag hoppas, i ömsesidigt bättre mod än någonsin.

Planeringen för mina närmaste två resor är tämligen klar. Det blir svårt att låta bli att resa till Indien i november, där jag har flera viktiga saker att utföra, och sedan i mars om precis fem månader ser jag fram emot att få upprepa denna lyckoresa med koncentration på Sicilien och Rom.

Vid avskedet från Kerstin utspelade sig ett mirakel. Jag var redan på väg mot grinden och skulle just öppna den när någon ropade mitt namn. Jag vände mig om utan att se någon och kunde ej heller fastställa varifrån ropet kommit. Så förstod jag att det måste ha kommit uppifrån huset och att det måste ha varit Kerstin. Mycket riktigt. Jag måste ha glömt något men kunde inte för mitt liv förstå vad det var. Det visade sig vara min necessär. Utan den hade jag varit utan tandborste, utan kam, utan allt. Jag hade tidigare rest ifrån just sådana saker, och det hade alltid inneburit katastrof för tänder och hygien. Denna gången var jag räddad som genom ett mirakel, då Kerstin i sista stund hade upptäckt min ovärderliga necessär.

Det var som sagt var fullmåne, och tågresan till Genua blev därefter: full cirkus hela vägen. Folk skulle på och av under hela resan. Någon lugn och ro fick man titta i stjärnorna efter. När passagerarna i min kupé hade hoppat av i Livorno och Viareggio mellan klockan 2 och 3 invaderades kupén brutalt av två tyska damer med några ton utrustning. De satte genast på det bländande ljuset, stannade i kupén i en kvart och lämnade den sedan plötsligt, då de troligen upptäckt en annan helt ledig

kupé. I en kvart fick man vara i fred. Sedan kom en gosse och kikade in i kupén. Han stod där länge och bara kikade. Sedan kallade han till sig troligen en storebror. De stod där båda ett tag och kikade, som om de övervägde för- och nackdelar med att invadera kupén. Så öppnade de dörren och lät den stå öppen medan de fortsatte med att bara stå där. Det blev kallt i kupén. Sedan kom invasionen. De var fyra feta och åbakiga amerikaner. De uppfyllde hela kupén totalt med åtskilliga ton utrustning, stannade kvar och öppnade fönstret. Som jag befann mig närmast fönstret fick jag allt draget på mig. Det blev iskallt i kupén, då det regnade ute. För att slippa få mera regn på mig stängde jag fönstret med min rätt att ha varit i kupén först. Amerikanerna teg. Så kom konduktören (klockan 4), tände den bländande belysningen och krävde att få se på biljetterna. Det var något krakel med amerikanernas biljetter, och de förstod inte konduktörens inhemska språk, och hans enda engelska ord var "okey", som han använde ideligen, då ingenting var okey. Tydligt hade amerikanerna biljetter till Florens. De hade alltså kommit på fel tåg.

Man kan föreställa sig dessa amerikaners nattliga öde, irrandes omkring i norra Italien utan att kunna ett ord av språket eller förstå någonting, på jakt efter något tåg som skulle föra dem hem till Florens; och så hade de slutligen desperata tagit en chans och kommit på ett tåg i helt motsatt riktning....

Till slut förstod de av konduktören att de skulle stiga av i Genua för att någon gång kunna komma rätt igen. Belysningen släcktes. Amerikanerna somnade. Då kom kronan på verket: en krutfrisk upppassare med förfriskningsvagn och klingande klocka: "*Birre, cocche, aranciate!*" och han var hur glad som helst - halv fem på morgonen - kanske i överoptimistiska förväntningar om att kunna göra lysande affärer bland alla utschasade, dödströtta slaggande passagerare med sin glada väckarklocka och oemotståndligt muntra tillrop.

På stationen i Genua satt det bland alla uteliggare och tidiga aktivister en buktalare som inte kunde hålla tyst: han exekverade oavbrutet. Han hade två olika röster som ständigt föll varandra i talet, och där emellan brast han plötsligt ut i asflabb, som om han hade oändligt roligt själv åt sina gräl och diskussioner med sig själv. Det enda han tiggde sig till av sin omgivning var cigaretter. Dessa höll honom i gång med obeskrivlig ekvilibristik. Han var gammal och tandlös och troligen sinnessjuk men harmlös, varför han fick vara i fred. Det finns många sådana i Italien.

Det ösregnade i Genua, och trakten var rena katastrofhärden. Klimatförändringen under de senaste åren har för Genuas del inneburit årliga katastrofer i form av tropiska hållregn och översvämningar, som från de höga branta bergen hänsynslöst spolat bort hus och byar, människor och vad som helst rätt ut i havet.

Genua låg i ruiner. Hela Ligurien var ett katastrofområde. Männskor hade spolats rätt ut i havet och försvunnit, hus och byar hade vräcks ner i ravinerna av vattenmassorna, tunnlar hade fyllts av vatten och blivit dödsfällor, broar hade rasat och isolerat byar och saboterat alla kommunikationer, och ledningar hade rasat och orsakat strömavbrott, kortslutningar, eldsvådor och explosioner.

Jag hade varnats i Rom av Teresa för att bege mig till Genua. Jag hade trotsat henne. Mitt besök i Genua skulle visa sig bli resans viktigaste anhalt och höjdpunkt.

(forts. i nästa nummer.)

Europeisk turné, del 17.

På onsdagen fick jag äntligen kontakt med Torino - den unga sångerskan jag skall träffa där är för tillfället i Perugia men kommer hem torsdag kväll, så jag beger mig till Torino på Långfredagen för att samma kväll äntligen få träffa familjen i Verona igen.

På Skärtorsdagen tog mig Pier Giulio med i staden till släktingar och upp i bergen till deras sommarställe i Paglia 900 meter över havet, varifrån man i klar sikt kan se både Alperna och Korsika. Snön låg ännu kvar där uppe fläckvis, och våren var mycket försenad. Likväl var det underbart att andas den renaste friskaste alpluft där uppe, där omgivningarna var lika långt borta från civilisationen som någon hytta i Norge eller något torp i den svenska vildmarken.

Vi hade sedan lunch alla fyra (Pier Giulio, Beatrice, jag och Graziella, Pier Giulios fru,) i deras hem. Graziella har som bäst en egen konstutställning. Hon målar impressionistiskt och figurativt, och hon blev mycket glad åt mitt omdöme att det var mycket i hennes tavlor som påminde om Cézanne och Manet. Själv tyckte hon att jag både till utseendet och som personlighet hade något mycket preraphaelitiskt över mig, vilket jag upptog som en mycket smickrande komplimang. Hon gav mig i present en vietnamesisk sovsäck, en underbar sak helt i vitt silke, som är som ett påslakan med dyna och allt. Det är den idealiska sovsäcken för tropiska länder. Efter lunchen kunde jag underhålla dem alla med att visa mina diabilder från resan till Kailas - och plötsligt fann jag det omöjligt att göra mig förstådd på italienska i beskrivandet av denna avlägsna annorlunda värld med bönepålar, vindhästar, parikrama, kora, Wesak, tantra, karma och hela denna behövliga terminologi, som är så fjärran från Medelhavets varma italienska värld med pasta och maffia och hela den katolska påskkarusellen i full rullning, som någonting kan komma.

Om min värdinna i Genua, "*la vedova di Genova*", min nära vän trots ålderskillnaden på 43 1/2 år, borde det skrivas en hel roman. Hennes minne är kristallklart, och hon minns hela det första världskriget. Att få bo i hennes hus är genom hennes kultur och hennes stil det samma som att få bo i hjärtat av Florens. Hon kommer av den högsta tänkbara aristokrati, hennes kusin är president för "*la Crusca*", Italiens motsvarighet till Svenska Akademin men 200 år äldre, och en del av hennes höga börd kommer från Sverige, då hon är barnbarns barnbarns barn till Axel von Fersen d.y:s äldre syster, som dog i Pisa 1792. Man kan faktiskt spåra en del drag av den beryktade Fersenska skönheten hos Beatrice, och hon är vid 90 år fortfarande en skönhet. Italiens främsta skulptör i detta sekel, Francesco Messina, har skulpterat henne vid unga år, hennes byst står på hennes Pleyelflygel från 1850-talet, som fortfarande är helt spelbar och stämbar, (samma instrument som Chopin och Liszt trakterade,) och är värd 200-300 miljoner lire. Genom sitt sprittande goda humör, som aldrig svikit henne i någon av hennes många tragedier, (hennes första man dog av en tumör när hon var 22 med nyfödd son, hennes andre man höll på att bli mördad av både fascisterna och fascisternas motståndare, då han var fascist från början som vände sig mot Mussolini när denne gick för långt från och med 1933, och hon räddade efter andra världskriget faktiskt hans liv,) har hon lyckligtvis alltid varit häpnadsväckande framgångsrik i affärer.

Långfredagen följde med drypande regnväder. Det gällde att ta sig till Torino, där jag skulle mötas vid järnvägsstationen av en människa som jag trodde var Alenas kavaljer. Alena var Dianas dotter, som jag medförde diverse presenter till från Diana i Bulgarien, som jag släpat omkring i bagaget över hela Turkiet, Grekland och Italien. Torino uppnåddes i det mest nordvästliga Italien, fjärran från både Genua och Verona och hela Italien, men ingen infann sig på stationen och allra minst Alena.

Det var bara att vänta och hoppas. Jag gick omkring lite grand med mina tunga bagage, men inget bekant ansikte fanns att se någonstans. Hundratals människor mötte upp med rullvagnar andra passagerare från andra tåg, denna långfredag var hela Italiens värsta resdag under året, men jag ensam möttes inte av någon. Och tiden gick.

Efter en trekvart började jag undra vad jag skulle ta mig till. Skulle jag uppsöka Alenas bostad på egen hand i det hållregnande Torino, eller skulle jag glömma alltsammans och ta första bästa tåg vidare? Jag var inklinerad åt det första

alternativet, när en ung pojkaktig dam infann sig och frågade mig om jag var jag. Jag kunde endast svara jakande. Det var Alenas väninna.

Hennes röst var mycket mörk och djup, ty hon var skådespelerska, och därför hade jag i telefonen trott att hon var en man. Alena hade inte själv kunnat möta mig, för hon hade denna morgon viktiga sångprov. Tillsammans med denna dramatiskt mörkröstade väninna, en mycket pojkaktig flicka med kort hår, begav vi oss iväg till Alenas bostad. Mina släktingar i Verona fick vänta.

Bostaden var en mycket enkel tvårummare med kök. Anna, Alenas väninna, bestod mig med en mycket enkel lunch bestående av bröd och ost och tonfisk. Båda flickorna hade inte mycket mer i sina rum än en obäddad säng och ett skrivbord. Båda var i tjugoårsåldern, och jag mindes min egen tjugoårsålder med en enrumslägenhet utan värme med inte mycket mer än en säng och ett skrivbord.

Det visade sig att Anna som bäst höll på med att läsa Selma Lagerlöf. Detta medförde ett omfattande och givande samtal oss emellan om nordisk litteratur. Hon hade även läst Nils Holgersson, och jag kunde rekommendera Körkarlen, Osynliga länkar, Kejsaren av Portugallien, Jerusalem, Löwenskiöldska ringen och Bannlyst åt henne, som alla var översatta till italienska. Jag kunde inte finna någon bok av Selma Lagerlöf som inte var översatt till italienska.

Hennes favorit var emellertid Henrik Ibsen, medan hon hade blandade känslor inför Strindberg och särskilt inför hans mer abstrakta pjäser, en tveksamhet inför hans neurotiska överspändhet och självbesatthet som jag helt delade med henne. Däremot kunde jag varmt rekommendera åt henne alla de stora isländska sagorna, främst Njals saga, Gunnlaug Ormstunga och Grette Asmundsson, om de fanns översatta till italienska, vilket ingen av oss visste.

Alena skulle ha kommit hem från sitt sångprov klockan ett. Klockan blev halv två, och jag måste börja tänka på mina väntande släktingar i Verona. Anna gick ut på balkongen för att spana efter Alena, men ingen Alena syntes. Det var bara för oss att ge upp och återvända till stationen.

Precis när vi kom ut på gatan kom Alena emot oss. Jag hade inte sett henne på fyra år. Hon var lika strålande fortfarande och lika ung och oförändrad så när som på en tydlig mognad. Hennes stora burriga hår var nu kortklippt, och hennes drag hade accentuerats. Hon var en strålande skönhet.

Hon blev överlycklig över att få se mig. Hon hade hoppats att jag skulle stanna i åtminstone tre dagar, och långfredagskvällen skulle hon med sitt sällskap ge en konsert med Orlando di Lassos sista stora religiösa verk. Hon blev gränslöst besviken när jag inte kunde stanna. Anna återvände in medan Alena följde mig till stationen i stället.

Vi kom precis fem minuter för sent. Tåget hade precis gått. Vår väntan med Anna på Alena hade försenat oss tillräckligt för att jag skulle missa mitt tåg men i stället få träffa Alena. Jag beklagade mig inte.

Vi tog in på tågrestaurangen och intog var sin kopp te medan vi bara pratade musik, musik och åter musik. Hon har nu studerat och arbetat med bara musik i Torino i fyra år, och visserligen har hon utvecklats med sin röst, men hon har slutat spela harpa. Jag frågade henne varför. Skälet var helt och hållet mänskligt. I Sofia hade hon haft en underbar lärarinna som varit som en andra mor för henne, men i Torino hade hon blivit bittert besviken på sin harpolärrarinna, som bara kritiserat henne. Hon hade då valt att lägga ner harpan och i stället satsa allt på sången. Hon hade specialiserat sig på de gamla mästarna som Lasso, Monteverdi, Gesualdo, Lotti, Gabrieli och även börjat sjunga Mozart medan hon älskade Schumann och Brahms men fann Schubert ohyggligt svår. Vi diskuterade även filmen "*Shine*" och Rachmaninov, medan mitt ena tåg efter det andra avgick och jag var fullt medveten om det.

Denna stund i ett regnigt järnvägskafé i Torino var en av de angenämaste på hela resan. Här hade jag en ung vacker dam framför mig vars hela liv bara var musik, och vi kunde prata om musik i all oändlighet. Hon hade hela karriären framför sig, medan jag redan var så nere i utförsbacken att jag inte längre kunde utföra något utan glasögon. Vår kontakt gick sju år tillbaka i tiden, jag hade sett henne knoppas som flicka och bjuda farväl till kören och ungdomshemmet i Sofia, och jag hade känt hennes mor i tio år. Och där satt vi nu tillsammans och diskuterade hela musikhistorien utan att kunna tröttna.

Till slut måste jag dock slita mig och äntligen hoppa på tåget. Jag var redan åtskilliga timmar försenad, och det var önskvärt att jag åtminstone nådde Verona innan det blev mörkt.

(Avslutning i nästa nummer.)

Ödesresan, del 21 och avslutning.

Det återstod några nätter på diverse flygfält. Natten på flygterminalen i Delhi blev tämligen sömnlös, då dess fåtöljer var bekväma att sitta i men inte att sova i. Följande morgon fick man frukost på planet till Moskva och därefter lunch på flygfältet. Sjeremetjevo förblir sig likt. Där hänger vilsna resenärer från hela världen och sträcker ut sig i drivor på golven precis som i Indien i väntan på ödet. I detta underbara sällskap får jag tillbringa min sista natt utomlands. Efter en sådan resa lär det bli en lätt bagatell att överleva.

Summa summarum: det blev min längsta Indienresa hittills, och den hårda men nyttiga erfarenheten blev kanske den perfekta skolan för att nästa år i maj kunna resa till Kashmir och Ladakh. Sedan blir det en ny konventionell Indienresa igen till hösten inklusive Binsar, Pemayangtse och Shillong. Och då vet man hur man ska göra det hela bättre.

Det återstår att dokumentera den sista natten med världsluffargänget i Moskva. Klockan tio drevs alla gäster bort från terassrestaurangen, där det var betydligt varmare än nere i terminalen med sina stengolv, och restaurangen städades kliniskt ren och var glänsande fin och exemplarisk sedan den sista gästen drivits ut från dess paradiset. Gästerna hänvisades till obekväma fåtöljer nere i den kalla terminalen eller till stengolvet utanför restaurangen, där redan ett 30-tal negrer slagit läger - deras flyg skulle gå efter fem dagar. Under tiden bjöd Aeroflot dem på gratis frukost, lunch och middag varje dag, och i princip kunde de stanna så länge de ville. En sådan vacuumexistens på flygfält är det faktiskt många som har satt i system - eller tvingats fastna på grund av förlust av biljett eller pengar eller bådadera, i väntan på att någon annan utifrån skall åtgärda deras besynnerliga vacuumläge, vilket då naturligtvis ingen gör.

Men två timmar efter midnatt hade alla restaurangduennorna gått hem, och den ena gästen efter den andra vågade smyga sig dit igen, lägga sig i ett hörn i skuggan där de inte syntes, sträcka ut sig på de någorlunda bekväma stolarna som kunde ställas i rad och på så sätt utgöra något slags säng, allt ljudlöst och omärkligt. Klockan två var det bara jag och en till som i mörka skuggor vågade befolka restaurangen och omvandla tre av dess stolar till en säng. Klockan fem var hela restaurangen överbefolkad av sovande resenärsvrak. De låg i drivor på golvet heltäckande matta, under borden, på stolarna, på borden, och det var flera hundra. Sjeremetjevös övernattande tattargäster från hela världen, från Europa och hela Asien, från Amerika och Sydamerika från Ecuador till Argentina, och från Afrika från Marocko till Luanda, var säkert ungefär 300 stycken. Man häpnade när man tillfälligt vaknade vid femsnåret och fann sin öde och döda restaurang full av nya intensivt med sömnen och tröttheten laborerande människor.

Klockan 6 kom duennorna uttågande från köket och bjöd på frukost. Liksom Aeroflot sedan 1995 har förnyat sin flygplansflotta och förändrat sin personal från i huvudsak kvinnliga kommissarier typ olympiska tyngdlyfterskor och kulstötterskor till större anledningar till ögonfröjd för kunderna, har också restaurangpersonalen här på Sjeremetjevos restaurang moderniserats från skräckinjagande kossor till något mindre avskräckande och mer behagliga tanter.

Den sista frukosten avnjöts tillsammans med ett lag engelsmän. De hade alla kommit från Indien. Inför den ryska maten av vattmig soppa och obeskrivliga köttslamsor som var i ett sådant tillstånd att det kunde betvivlas att de en gång utgjort ett dött djur hade ingen av engelsmännen någon aptit alls. De lämnade till och med saften. Deras spydiga kommentarer till Aeroflots standard gick entydigt ut på att de aldrig mer ämnade utnyttja Aeroflot, medan jag ensam i detta lag var hjärtligt tacksam för det generösa utbudet av den goda maten, som jag gärna slukade med hull och hår. Endast två argentinare i detta pittoreska internationella tattargäng var lika entusiastiska som jag.

En extra frukost fick man sedan på flyget till Stockholm. Moskva lämnades i rykande snöstorm. Klockan elva landade planet på Arlanda efter två timmars flygning efter start klockan elva. Vädret i Stockholm var mulet, regnigt, rått och mörkt men utan snö. Så hade det enligt uppgift varit ända sedan jag startade.

Jag har tidigare nämnt att min hälsa klarade sig märkvärdigt väl under hela denna stormiga, dramatiska och bitvis förintande resa. Ett fenomen måste dock föras till annalerna. När jag kom till Kathmandu hade jag inte behövt sitta på toaletten på tre dagar. Min mage var mycket hård. De visitkort jag sedan nödgades lämna av naturliga skäl i Yak Lodges klosettstol var inte av denna världen. De ytterst solida korvarna var så kompakta och samtidigt så porösa att de flöt som korkar. Följden var att det var omöjligt att spola ner dem. Under dagens lopp återvände jag dit fem gånger bara för att göra nya ansträngningar för att spola ner dem. De flöt kvar varje gång, och de flöt fortfarande lätt ovanpå efter den femte gången. Jag har aldrig sett på maken utom i Döda Havet.

Men risken med en så lång bortavaro i ett så främmande land som Indien är att man sedan inte tål vad hemlandet har att bjuda på i form av normaliteter. När jag kom hem tålde jag inte vanlig svensk mat, allt blev bara brunt vatten, omställningen satte i gång en total rensning, liksom ett hem som plötsligt får ett helt nytt möblemang varvid allt det gamla måste kasseras, vilket förstås är en smärtsam process. Så en slussgång och kort karantän i Stockholm var bara lämplig och till godo före den definitiva hemresan till Göteborg och arbetet som där väntade på att få sätta en i straffisoleringscell utan några vidare resor för fyra månader framåt.

Men det var inte ens sex månader kvar till nästa efterlängtade Indienresa.

(Resenären misstog sig. Det blev ingen resa till Kashmir och Ladakh följande vår på grund av Indiens och Pakistans kärnvapensprängningar. Denna uppsköts till följande år. Dock infriades föresatsen att hösten '98 äntligen uppnå Binsar, Pemayangtse och Shillong, vilket "Nya vägar i Indien" närmare beskriver.)

Nya vägar i Indien, del 10.

Hemma i Almora ägnade jag mig åt min huvuduppgift i staden: att utranssaka möjligheten för västerlänningar att ta sig upp till Kailas längs den hinduiska pilgrimsleden. Min expert på området var Mr Kandpal, som bytt ut sin restaurang och sitt hotell mot en klädaffär. restaurangen hade varit för jobbig i längden, men jag upplevde ändå förändringen som ett steg neråt. Hoppas ändå att han lyckas.

Han öppnade generöst alla möjligheter för mig och bad mig önska mig precis vad jag ville i fråga om vad svenska turister ville ha på en pilgrimsfärd till Kailas via Delhi, Almora, Pithoragarh och Darchula. Vi drog genast entusiastiskt upp detaljerade planer.

Efter flyg till Delhi var det bäst med tåg till Kathgodam vid Haldwani. Därifrån en två dagars bussresa upp till Darchula och Tawa Ghat, som är det längsta en buss kan gå, med övernattnig i Almora. Från Tawa Ghat måste man vandra.

Promenaden upp till gränsen och Purang kan ta upp till 15 dagar, beroende på väderlek, deltagarnas kondition och vägens tillstånd. Detta år hade en hel by svepts bort av en lerlavinflodväg, varvid 60 människor omkommit, men detta har aldrig hänt förut. Sedan jeepfärd upp till Darchen (en dag), parikrama runt berget (4 dagar), vilodag vid Manasarovar och samma väg tillbaka till Delhi. Allt skulle ta 30-35 dagar och alltså lika lång tid som den närmaste västerländska vägen via Kathmandu och Lhasa. Men priset skulle bara bli maximalt 40,000 rupier (8,000 kronor) exklusive flyg, visum och andra tillstånd. Naturligtvis var det intressant.

Min man tog tag i saken och ringde några telefonsamtal för att forska vidare i möjligheterna. Så talade han med en hög auktoritet som var ansvarig för delstatens turisttrafik. Denne informerade mr Kandpal om, att utläningar på intet sätt kunde få tillstånd att begagna den hinduiska pilgrimsvägen. Bom, stopp, och det var kört. Tålmod i några år till.

Till kvällen kom det en cyklande tysk till hotellet som inte kände Yogi Mueller, cykelfantasten i Kausani, fastän han kom just från Kausani. Han hette Marcus, och vi hade mycket att tala om angående tysk filosofi och då vi båda ämnade oss till Naini Tal i morgon, han dock per cykel.

Men den intressantaste typen på hotellet var en ung tjeck, som färdats genom hela Europa, Turkiet, Iran och Pakistan boendes i sitt tält. Allt hittar dom på, de käckä tjeckoslovakerna.

Min förkylning var bättre, jag fungerade normalt och hostade bara, men i stället vaknade jag upp på morgonen med en ny muskelseninflammation av samma slag som förra året men på ett annat ställe. Det var Akhillessenan i stället för smalbenssenan. Det var ytterst frustrerande, då jag just denna dag behövde mina fötter för klättringen omkring Binsar. Nu blev det bara ett ynkligt haltande stapplande, varunder jag tappade mina glasögon, vilket jag märkte för sent. Lyckligtvis hade jag ett reservpar, som dock var sämre.

Marcus gav mig homeopatisk medicin, och mr Shah beströk det onda stället med ett slags brun tigerbalsam av himalayisk art, som skulle hjälpa mot vad som helst. Det återstår att se.

Natten blev fruktansvärd, men hans salva hade effekt. Den såg ut som upplöst koskit och torkade och stelnade fort över stället där han strök den, så att den delen av foten såg ganska osmaklig ut. Det uppstod fruktansvärda smärtor omkring senan som dock småningom lade sig, och jag kände att något läktes. Enligt mr Shah kan denna koskitliknande örtsalva till och med hela brutna ben.

Men hostan höll mig vaken, och det var omöjligt att sova förrän på morgonkvisten. Dessutom upplevde jag att jag blev biten av osynliga kryp, vilket kliade alldeles fruktansvärt. Det var troligen loppor. Yogi Mueller hade varit av den meningen att mr Shahs hotell Kailas var ett ganska ohygieniskt ställe, och när Stephen kommit dit hade han funnit kattskit på mattan mitt i sitt rum. Han hade bett någon av de anställda att ta hand om det och avlägsna det, varvid denne svarat: "Ja, jag ska göra det i morgon."

Ändå förblir mr Shahs hotell Kailas ett högt uppskattat och populärt ställe. Han tar mycket väl hand om sina gäster, underhåller dem och är spirituellt och godmodigt, och alla älskar honom inklusive undertecknad.

Efter den hemska natten bar det av mot Naini Tal. Marcus skulle cykla dit, och vi lovade varandra att ses där. Som resällskap fick jag en ung slovenier, och vi kom väl överens. Jag tog honom med mig till mitt hotell Alps, där man får magnifika dubbelrum för 100 rupier natten. Även min vän Urosh från Slovenien hade drabbats av min förkylning i Rishikesh. Det var tydligen något som gick där. Man kan inte värja sig mot sådant. Man kan vara fullkomligt frisk och i bästa form en kväll när man går och lägger sig och följande morgon vakna upp dödssjuk utan anledning, ha en fot som inte går att gå på, ha världens influensa eller något annat mindre önskvärt. Det fanns ingen som helst rimlig förklaring till min sjuka häl denna gång.

Marcus dök inte upp. Kanske han hade låtit sig övertalas av mr Shah till att vila sig en dag extra hos honom, men vilken skillnad var inte mitt rum i Kailas mot miljön i Alps! I Kailas var mitt rum som en skrub, mörkt, dragigt och kallt utan stol, kanske 10 kvadratmeter, med ståtoalett ute i mörkret någonstans. Man bets ihjäl av loppor om man inte frös ihjäl. I Naini Tal var mitt rum en salong som en balsal, där jag fick vräka mig i dubbelsäng med riktigt täcke, och där rummets egna toalett både hade brusfåtölj och lavoar. Jag betalade 100 rupier för detta i det dyra Naini Tal medan jag hos mr Shah betalade 75 för 10 procent av bekvämligheten i Alps hotell.

Naini Tal var sig likt: hur vackert som helst. Ett jordskred hade drabbat den västra sidan av sjön, så att vägen där svepts bort, men lyckligtvis hade husen ovanför klarat sig.

Ödesfrågan infann sig om jag skulle ta en dag ledigt här eller inte. Jag var berättigad till det, jag hade inte haft en enda riktig vilodag under resans hittills fjorton dagar, och jag kunde behöva det med tanke på foten och förkylningen. Och i morgon är det fredag den 13 november.

Precis när jag skulle gå ut för min middag klockan 7 dök Marcus upp med sin cykel. Hans tur från Almora hade tagit nio timmar (68 kilometer), men då hade han klokt nog tagit en två timmars siesta mitt på dagen när det var som hetast. Väl kommen upp till Naini Tal hade han tillbringat en fruktlös halvtimme på jakt efter vårt hotell, då han frågat vägen av alla och alla givit honom olika instruktioner.

Efter att han fått duscha (kallt) och etablera sig gick vi ut på tre man hand och åt och hade en mycket trevlig kväll tillsammans. Personalen på vår vegetariska restaurang bad oss vara särskilt välkomna att komma tillbaka dit för frukost på morgonen.

Naini Tal hade aldrig varit vackrare och trevligare. Ljusen glittrade i det klara vattnet, stjärnorna tindrade så kristallklart som de bara kan göra i Himalaya, och det var på något sätt min avskedsafton från Garwhal och Kumaon och första delen av min resa. Jag kunde inte klaga. Trots saboterande Rishikeshinfluensa och hälsensinflammation hade jag inte försenats en dag utan hade kunnat hålla programmet perfekt, vilket bådade gott för fortsättningen.

Marcus trivdes inte i hotellet eller med staden och längtade ner till det varmare slättlandet. Han var trött på bergen och gav sig iväg efter en alltför dålig natts sömn.

Även Urosh och jag hade våra problem. I Almora hade jag trott mig vara lindrigt attackerad och biten av loppor, men till min stora förvåning var det dubbelt värre i det renliga Naini Tal. Och Urosh led av samma sak, fastän han inte bött på Kailas i Almora utan i det helt moderna Kornak, och fastän han var fanatiskt renlig och tvättade sig från topp till tå varje dag. Han var biten över hela kroppen, medan mina bett begränsades till hela det vänstra benet samt händerna. De osynliga krypen bet alltså även på ställen som aldrig täcktes av tyg. Eller var det en form av utslag och allergi? Fortsättning följer.

(Forts. i nästa nummer.)

Tibetnyheter.

Två resenärer från Australien reste till Amdo för att närmare utrannsaka hur det gick med det kontroversiella Dulanprojektet i Amdo, som vi belyste i förrförra numret. Den 24 juni beviljade Världsbanken lån till projektet, som skulle innebära tiotusentals kinesers tvångsbosättningar i detta helt tibetanska och mongoliska land, men på vissa villkor. Bland annat skulle observatörer få ha fri tillgång till inspektion av att projektets villkor uppfylldes. Gabriel Lafitte från Australien och Daja Meston från USA kunde konstatera att observatörer inte var välkomna. De hittade koncentrationsläger på vägen som de fotograferade, varpå de togs om hand av den kinesiska hemliga polisen, som höll dem i fängelse en längre tid under konstant psykisk tortyr - all sömn förbjöds dem bl.a. - varefter de kunde fås till att bekänna vilka absurda brott som helst. Tydligt fungerar fortfarande den gamla kinesiska hjärntvätten.

Senator Bob Brown lyckades resa omkring i Tibet inkognito och såg allt det som han enligt kineserna inte skulle se. Han kom till den slutsatsen att Tibet var "världens största militärkoloni" då han bara såg kinesisk militär ockupation och definitivt förtryck överallt. Hans slutsatser stämmer exakt överens med den amerikanske senatoren Frank Wolfs iakttagelser under sin resa inkognito i Tibet, då även han lyckades få se allt det som det inte var meningen att han skulle få se.

En svår fråga är om man som resenär alls bör resa till Tibet, då all turism ekonomiskt endast gagnar kineserna, som stoppar allt i egen ficka och ger tibetanerna noll. Vår speciella Tibetkännare Johannes B. Westerberg hävdar dock bestämt, att om vi, som ekonomiskt har möjlighet att resa till Tibet, skulle bojkotta landet för kinesernas skull, så skulle tibetanerna förlora sitt sista hopp. De har ingenting annat. Kineserna har tagit ifrån dem allt. Det enda de har kvar är det ringa hopp som de får genom det tecken västerlänningars besök i deras land ger dem på att någon fortfarande bryr sig om dem, är medvetna om situationen och försöker göra någonting åt saken. Speciellt välkomna är sådana som vågar trotsa kineserna, ge sig ut på resor utan tillstånd, vistas underjordiskt och umgås direkt med tibetanerna, även om det betyder, att tibetanerna efteråt sätts i koncentrationsläger eller får plikta med livet för att de hjälpte en illegal turist att lära känna landet.

Ett nytt heligt berg Kailas har lokaliserats i Zanskar. Det anordnas redan heliga pilgrimsresor dit. För fyra år sedan kunde man lätt resa från Ladakh in till Tibet via Tsaparang till Manasarovar och Kailas, men nu är allting stängt och ytterst ovisst. Det är möjligt att man måste vänta till 2001 eller 2002 innan vägen över Tashigong öppnas igen.

Ingen vet ännu vad militärkuppen i Pakistan kan komma att leda till. Alla avvaktar med spänning.

I Göteborg har Föreningen för Tibetansk Buddhism sagts upp från sina lokaler. Samma öde har drabbat alla hantverkare, arbetare, föreningar, butiksinnehavare och hyresgäster i kvarteret, som ekonomiska intressen vill bygga om till lyxbostäder. Vi avvaktar händelsernas utveckling.

Den omöjliga resan till Leh, del 5: Srinagar.

På lördagen fick jag äntligen tillfälle att ta det lite lugnare och delvis stanna hemma i paradiset på Dal Lake. Mustafa följde mig på en längre promenad runtom staden. Det första jag återvände till var den underbara Dastgirmoskén och Jesu grav. Om det finns någon moské som det är värt att stanna länge inne i och noggrant utstudera, så är det denna. Dess ljuvliga atmosfär är så oerhört inspirerande genom den unika miljön med dess allt sagolikt överträffande utsmyckning på en estetisk

nivå höjd över allt jordiskt, att man av allt detta måste bringas till en ödmjuk salighet och förlåta islam allt. (De enda helgedomar av samma kvalitet jag påträffat i Indien är Taj Mahal och buddhistiska tempel.)

Strax intill ligger alltså Jesu grav, men idag lärde jag mig mitt misstag. Graven ligger inte alls i planteringen, som Abdul visade mig i förrgår, utan i en liten grön paviljong vid sidan om. Denna var naturligtvis stängd förra gången. Den är som ett litet engelskt trädgårdshus, och där inne ligger Jesus begravd tillsammans med någon lärjunge - Mustafa visste inte namnet på honom. Kanske hans moder?

Graven är ännu enklare än planteringen utanför - inget namn, inga blommor, bara renhet och dagligen bonvaxade golv. Närmast liknar denna grav Leonardo da Vincis i den lilla paviljongen utanför slottet Amboise vid Loire. Det är samma totala enkelhet och anspråkslöshet över dem båda, och båda är utan namn.

Gravstenen är tydligt uråldrig och för-islamisk. Alla muslimska gravar här är utsmyckade med halvmånen, men denna grav är utan denna den ringaste av alla prydnader.

De som ligger begravda under den stora planteringen utanför, som också de är utan namn, är i stället partisaner, alltså kashmiriska frihetskämpar och offer för den indiska aggressionen. Platsen är mycket omhuldad av Srinagarborgarna, och det vilar en säregen stämning över den. Tillsammans bildar dessa tre enheter - Dastgirmoskén, hjältegravarna och Jesu grav - en unik enhet som med sitt blotta väsen manar till en synnerlig respekt värdig Kashmirs och kanske Indiens heligaste plats. (Det finns ingenting liknande i Varanasi.)

Vi besökte även andra moskéer och heliga gravplatser. En gammal gravmoské från 1300-talet var helt omgiven av gravar i tusental, och inne i moskéns helt öppna och svala rum låg en ensam dagdrivare och sov. Platsen var helt öde annars, och moskén var ingenting annat än en intakt ruin.

Den vackraste moskén var Shah Hamadan-moskén, men den fick ingen utlänning träda in i. Till och med Mustafa kände sig inte tillräckligt ren för att våga nalkas den. Det måste vara den högst ansedda av Srinagars moskéer.

2000 husbåtar finns i Srinagar, och de flesta är olika varandra. De ligger omkring i kanalerna, i floden, i åarna och ute på sjöarna i oändliga rader. De är allesammans avsedda för turister. Deras storhetstid var den senare brittiska kolonialtiden, då Srinagar var de indiska engelsmännens främsta semesterparadis - därför alla dessa golfbanor och cricketfält överallt. Engelsmännen blev så förtjusta i Kashmir att de absolut måste etablera en exploderande semester verksamhet här, men enligt Kashmirs lagar fick de inte köpa mark att bosätta sig på. Därav uppkom denna oerhörda husbåtskultur: engelsmännen hänvisades till husbåtarna. Och denna kultur lever kvar och fortsätter in i framtiden. Nu när freden är kommen kommer troligtvis Kashmirs turistnäringar att explodera, och alla stora turistföretag och hotellbyggen i Dharamsala och Manali har lagts ner, ty de vet att de inte kan konkurrera med charmen från Kashmir.

Det är därför mycket märkligt att besöka Kashmir i detta sanningsens ögonblick efter tio förlorade år av krig precis när freden etablerats. Moralen är som högst just nu, stämningen är som allra öppnast och vänligast, mest positiv, konstruktiv och optimistisk. Livet börjar igen efter tio års ohyggliga lidanden och luttringar, och det är ett gyllene ögonblick.

På eftermiddagen gjorde vi en tur ut på sjön och besökte olika öar ute i träsket. Kashmirs husbåtskultur går tillbaka mer än 500 år, då de enda vägarna i Kashmir var vattenvägar. Redan då bodde mycket folk ute på båtar, som småningom utvecklade väggar och tak. Först under de senaste hundra åren har befolkningen blivit mera vägburen än vattenburen.

Inga motorbåtar förekommer utom undantagsvis, men inga är heller förbjudna. Någon enstaka vattenskidare förekommer, men sjön är mycket grund och full av

vattenväxter, så det är lätt för propellrar att köra fast. Den vanligaste farkosten är Shikaran, ett slags pirog, ett mellanting mellan kanot och gondol, som effektivt paddlas sittandes. Den är flatbottnad och tar sig fram överallt. De läcker aldrig, då kashmirerna har en oöverträffbar hantverksskicklighet även i att täta sina farkoster. Dessa Shikaras är alltid lika vackra som gondoler.

Sådant är detta underbara Srinagar - ett Venedig som det var för 500 år sedan högt uppe i Himalaya på 1500 meters höjd, en oas mitt i den karga bergsvärlden, ett fredsälskande, vackert och högt kultiverat folk som alltid invaderats av andra, ett Schweiz mitt i Asien, en idyll som korsväg mitt mellan Indien och Turkestan, Tibet och Afghanistan, buddhism och islam, hinduism och kristendom.

Kashmirernas skönhet är frapperande. Redan Nehru var ju en vacker man som kunde charmera vem som helst. Det är svårt att hitta ett liknande folk. Med sin kraftiga hårväxt och bronserade bergsansikten påminner de något om folk i Kaukasus och Baskien, men kashmirerna är grannare och mer sympatiska. Det folk de liknar mest är nog ungrarna, ett annat mystiskt exotiskt blandfolk av alla möjliga gåtfulla ursprung.

På något sätt har jag här i Kashmir funnit just det Indien jag alltid har letat efter. Delhi och Benares var intressanta men avskräckande, Goa var idealiskt men ytligt, Calcutta var oändligt fascinerande men ansträngande, i bergen finns många underbara Shangri La-platser som dock alla tvingar en vidare, Darjeeling förblir det närmaste jag kommit hittills men är ganska överbelamrat och miljöförstört, men i Kashmir finns friden. Här och endast här har man vinnlagt sig om att koncentrera sig enbart på väsentligheter: att njuta av livet och göra en konst därav, och att visa total respekt och ödmjukhet för sina medmänniskor. Kashmir står på samma nivå som Nepal och Darjeeling när det gäller den mänskliga värmen, men Kashmir är mera förfinat och högre utvecklat än både Nepal, Darjeeling och Sikkim. Här finns något som hela resten av världen saknar i alltför hög grad.

Alla de mest typiska kashmiregenskaperna finns koncentrerade i deras mycket speciella te. Det är sött utan att vara sockrat. Det är kryddat med smakfulla kryddor av vilka de dominerande är kardemumma, kanel och ingefära. Det är aldrig strävt eller beskt. Det måste vara världens mjukaste dryck.

(Forts. i nästa nummer.)

Medicinskt utlåtande om Jesus 1928.

"När de därefter kom till Jesus och såg honom redan vara död, slog de icke sönder hans ben; men en av krigsmännen stack upp hans sida med ett spjut, och strax kom därifrån ut blod och vatten.

Och den som har sett detta, han har vittnat därom, och hans vittnesbörd är sant, och han vet att han talar sanning."

ur Johannes 19:33-35

I sin bok *"Dog Jesus på korset?"* besvarar doktor Hugo Toll sin fråga entydigt med nej. Som 70-årig läkare med ett långt livs erfarenheter och forskningar bakom sig kan hans nej inte avfärdas utan vidare, i synnerhet som han kommer med ett ansevärt material som underlag för sin slutsats. Att han samtidigt så djupt låter sig gripas av sitt ämne och han inspireras till ansevära utsvävningar därifrån må tillskrivas hans mänskliga natur, vilket enbart länder denna till heder och beröm, då därigenom hans bok framstår som både sympatisk och uppbygglig och desto mera läsvärd.

Här är några prov på doktor Tolls aktningvärda analyser:

"Romarna synas redan tidigt och med förkärlek ha upptagit denna barbariska straffform. Det var ju ett nervretande skådespel den tidens politiker hade att bjuda pöbelmassorna, vilka därvid fick sina primitiva hämnd- och grymhetsinstinkter mättade. Ty proceduren gick framför allt ut på att *långsamt pina*, icke i första rummet att döda, ehuru detta naturligtvis till slut så gott som alltid blev resultatet och självfallet också var meningen. Därnäst var avsikten med detta straff att draga den högsta tänkbara *vanära* över den straffade och döde.

Straffet och tillvägagångssättet var som sagt ämnade att bereda den dömda en kvalfull och i all synnerhet en långsam död. Man torde knappast kunna göra sig en föreställning om de fysiska och själsliga kvalen vid detta protraherade dödssätt. Antikens författare, vilka annars ej är så blödhjärtade, reagera ofta däremot. Cicero kallar det för ett "det grymmaste och vederstyggligaste straff"...." och så går doktor Toll igenom alla Antikens författares varandras överträffande beskrivningar av korsfästelsens fasansfullhet (sid 23 f).

"Rövarna, vilka korsfästes jämte Jesus, levde ännu mot kvällen, och man måste klubba ihjäl dem. 'De korsfästes ben krossades för att påskynda döden eller till och med för att hindra dem från att återvända till livet, såsom verkligen någon gång inträffade' (S.A.Fries, *Jesu lif*, sid. 344). Och när Josef från Arimatea infann sig hos Pilatus och omtalade att **Jesus redan vore död**, trodde denne det icke (Mark. 15:44), utan tillkallade hövitsmännen och frågade om så verkligen vore. Pilatus hade säkerligen erfarenhet i dylika saker. Anatomiskt och kirurgiskt sett, överhuvud taget från medicinsk synpunkt finnes heller intet, som nödvändiggör dödens inträde vid korsfästning inom, låt oss säga, de första tjugofyra timmarna, icke ens gör den sannolik. Döden kan vid skador uppstå genom förblödning, infektion, direkt förstörelse av livsviktiga organ, förut omtalad chock eller genom samverkan av flera av dessa moment. Blödning i någon nämnvärd mängd torde knappast kunnat komma i fråga, även om spikarna skulle ha träffat handens största kärlbågar, vilka i alla fall äro relativt små. En spik, som sårar kärlet och blir kvarsittande, tamponerar på samma gång såret och orsakar koagulation av blodet, alltså blodstillning. Spänningen och sträckningen samt händernas uppåtriktade läge måste också göra sitt till för att hindra allvarlig blödning. Och sannolikheten för att en genomborrande spik skulle träffa någon av de större artärerna är för övrigt icke stor.

Inga livsviktiga organ beröras heller direkt vid korsfästningen. Infektionen, som man ju även kunde tänka på, utvecklar sig först långsamt och kan knappast döda förrän efter flera dagar. Och intet, inom kort ovillkorligt dödande ingrepp gjordes enligt evangelierna eller den kända traditionen på Jesus. Då han nu, som vi tro oss strax skola kunna även på annat sätt visa vara sannolikt, icke heller var död, ligger det närmast till hands - och det återstår knappast något annat än - att antaga ett vanmaktsanfall övergående i ett djupt och långvarigt dödliknande medvetlöshets-tillstånd." (sid. 39 f)

Men här är hans starkaste argument:

"**Och strax kom därifrån ut blod.** Jesus hade således, så vitt man kan förstå, ännu hängande kvar på korset och ansedd död, blivit stucken med ett spjut, en lansspets, **och därifrån utgick(!)strax blod.** Han blödde! Detta är, såsom läsaren kanske redan anar, för mig som läkare en mycket viktig punkt i denna studie av passionshistorien. Ty *om blodet rann, visar det väl, att Jesus icke var död.* Detta är, som alla borde veta, ovedersägligt. Om något av det hela är ett underverk, så är det väl detta, att denna lilla episod skulle inträffa, att en okynnig och klåfingrig soldat (se nedan) sticker till Jesus med sin lansspets och att Johannes så troskyldigt och enkelt förtäljer händelsen med dess par små bifenomen, blodet och vattnet, dymedelst möjliggörande i alla fall för en sen eftervärld att veta, att Jesus nu icke var död.

Varje anatom, patolog eller läkare vet, att sticker eller skär man i en död, i ett lik, så blöder det icke. Hjärtat har stannat, dess kraft är slut. Och något blodtryck existerar icke längre. Artärernas och kapillärernas sista kontraktion har tömt blodet in i de djupliggande, utvidgade, slappa, stora venerna. Blodtrycket är lika med noll. Arterer och kapillärer stå tomma. Det *kan icke* blöda. Hos en, som blott är kollaberad eller i vanmakt, rör sig däremot hjärtat och det övriga kärlsystemet något om än svagt. Sårar man en sådan, så blöder det, ehuru kanske obetydligt. Blödningen stannar lätt, då blodtrycket är ringa. Vid djupaste vanmakt upphör all blödning, innan ännu livet flytt. Men blödning bevisar, att liv ännu finnes." (sid. 44f)

"Någon motsvarighet till att 'sticka upp' sidan på en korsfäst lär icke förekomma i litteraturen. Att det skulle ha varit i lagen anbefallt för att förvissa sig om delinkventens död, innan han återlämnades till sina anhöriga, känna vi ej. Det gjordes tydligen inte heller med rövarna. Nej, denna episod inträffade alldeles extra helt utom programmet, om något sådant fanns. Som vi redan nämnt, var i motsats till den annars stränga romerska ordningen och disciplinen korsfästningen mer eller mindre överlämnad åt exekutorernas godtycke. När i och med domen den olyckliges öde en gång var avgjort, tillspillogavs han på nåd och onåd åt deras gyckel, hån, grymhet och - *okynne*. De tycktes kunna tillåta sig vad som helst.

Nu är det tid att vi igen erinra oss, att Jesus tidigt på morgonen blivit gisslad (Joh. 19:1). Detta var ingen lek. Erfarenheten lär, att en starkare retning på huden av såväl termisk, kemisk som mekanisk art har benägenhet att framkalla ödem och blåsbildning. Det bildas ett vattenaktigt (seröst) exsudat, vilket genomdränker huden och uppflyfter den eller dess yttersta lager i större eller mindre blåsor. Dessa kunna sedermera konfluera till stundom väldiga, mer eller mindre spända eller nedhängande sådana. Stora brännblåsor äro allmänt kända, sådana efter terpentin, senapssprit, spansk fluga likaså. En våldsamt mekanisk retning vid en svår gissling torde likaväl kunna framkalla detsamma eller något liknande, fastän vår humana tid inte har erfarenhet därav just vid prygling. Från krigs- och olycksfallskirurgin känna vi det emellertid väl. Det går där under namn av Epanchements traumatiques de sérieuxité, *Décollement de la peau*. Genom tangentiellt våld (brutala gisselslag kunna tänkas verka så) 'kan det hända att huden drages med (i våldets riktning) och tänjes utan att brista, men att detta i stället blir fallet med underliggande bindväv, varigenom en subkutan ficka uppstår, som snart fylles med blod eller *lymf*a. Dyliga decollementer äro varje kirurg bekanta. Det bildas stora skvalpande säckar, lätt igenkännliga på den slappa fluktuationsförmimelse de giva. *De större lymfautgjutningar*, som härvid förekomma, vika i allmänhet ej för enbar, även upprepad punktion. I den förantiseptiska tiden ledde decollementerna genom infektion ej sällan till svårartade phlegmonen.' (Cit. från Gunnar Nilson, *Sjökrigets kirurgi*, 1913, sid. 148.) Se också Wullstein und Wilms," etc, här citerar författaren åter ett antal lärda källor mest på tyska,

" - ren, klar, vattenaktig lymfa således. Gångna tiders hårdhänta krigs- och fängelsedisciplin var nog också bekant med allt dylikt. I svenska bibelöversättningar från gamla tider, som således låg närmare den reella erfarenheten av saken, heter det, att Jesus 'hudflängdes'. Med alla dyliga svullnader, blåsor eller 'vatten'-säckar är det en särskild egendomlighet: *de ha alltid en specifik benägenhet att reta klåfingrigheten både hos lärd och lekt*. Läkekonsten har därför alltid anledning att, av fruktan för infektion, varna just mot stickande och petande på dem. Det är ju högst antagligt, att under dagens lopp å Jesu sida bildat sig ett betydligt ödem eller några sådana större eller mindre blåsor. En av krigsmännen ser det, då han går förbi. Helt naturligt retar det också hans klåfingrighet och ungdomliga okynne. Han sticker till litet vårdslöst, sårar också därvid Jesus i själva huden eller något djupare. Och så förstå vi det hela: **blod och vatten.**" (sid. 50-52; författarens kursiveringar.)

Dessa är författarens viktigaste bidrag till belysning av fallet. Men han går sedan längre. Han belyser olika möjligheter till "Uppståndelsens" iscensättning och utesluter inte den möjligheten att Jesus själv kan ha vaknat upp i graven och själv rullat undan stenen, ehuru det förefaller mera troligt att esséer, unga män i skinande vita kläder, kom och gjorde det. Doktor Tolls analys av Jesu framträdanden efter uppståndelsen är sedan ytterst elementära och allmänmänskliga, i det att han bl.a. poängterar att Jesus upprepade gånger uppsökte lärjungarna enkom för att få mat, ex. Lukas 24:41-43:

"Han sade till dem: "Har ni här något att äta?"

Då räckte de honom ett stycke stekt fisk och något av en honungskaka; och han tog det och åt därav i deras åsyn."

Så betar sig knappast gengångare eller förklarade eterkroppar.

I slutet av boken spekulerar han i vart Jesus sedan kan ha tagit vägen. Han belyser den indiska teorin men tar inte ställning:

"I Orienten finns ett icke obetydligt religionssamfund, som är byggt på tron, att Jesus överlevde korsfästelsen, vandrade österut mot Indien och slutligen, för att där förkunna sitt evangelium, nu med namnet Izza, hamnade i Srinagar, "lyckostaden", *solstaden*, i den måleriska Kashmirdalen på båda sidor om floden Jhelum, forntidens Hydaspes, där Alexander måste vända. Där skulle han ha levt länge och dött vid 120 års ålder samt blivit begravnen. Hans grav skall vara bekant där, ehuru den oriktigt tillskrivits en profet Yuzasof."

Dock citerar han en bok med det sällsamma namnet "*En bok utan namn*":

"Är det då icke en vacker legend, att Mästaren fick fortsätta sina vandringar mot Östern, där alla vägar slingra sig samman och varda till en? De vise från Österlandet hade ju färdats till Betlehem, då han föddes. Nu gick han själv till dem. Du vill, att han skulle hava slutat på korset och att hans stämman sålunda släckts. Var det då icke bättre, att han omsider nådde till en vidare umgängelse? De stora karavanstråken följde han, alltjämt spridande sin lära och alltjämt samlande trogna omkring sig. Till stammarna i förskingringen sökte han sig, och de anammade honom. I den snabba Tigris har han tvått sina fötter, och hans blick har vilat på den tröga Euftrat. Över Kashmirs barrskogsklädda berg, utmed stränderna av dess klara källsjöar har hans stig gått fram, och hans stämman har ljudit under Ganderbals platanlundar. Om aftonen, vid lägereldarna upplät han sin mun och talade till de trötta männen, som rastade, sedan deras kameler avlastats och släppts på bete. På morgonen var den tillfälliga kretsen bruten, och resenärerna delgav folket i nya nejder vad de hört av främlingens mun. - Så verkade han. Så vart han åldrig och krokig och vit. Förnekelsen och förföljelsen låg allt längre bakom honom. De första lärjungarna som han samlat vid Gennesarets fjärran stränder voro för länge sedan döda, och Paulus, hedningarnas apostel, spred hans evangelium bland romare och greker. Själv talade han till en ny tid och till nya folkslag."

Författaren nöjer sig med kommentaren: "Så alldeles gripnen ur luften är kanske dock inte heller denna skaldiska fantasi...."

Ur ett gammalt buddhistiskt evangelium.

Ur kapitel 13 av "Esséer-evangeliet"

"3. Men en oändlig folkskara följde honom i hälarerna. Bland dessa var då en gammal gumma som i tolv år lidit svårt av kärlekskramp. Hon hade i sin höga ålder haft mycket svårt för att följa med Jesus och ständigt blivit tillbakaträngd av andra. Men nu hade hon sin chans, när Jesus stod stilla och mycket nära henne, och hon tänkte: "Om jag blott får röra vid hörntofsen av hans mantel så blir jag frisk." Och hon lyckades snudda vid den.

4. Men Jesus vände sig genast om och frågade: "Vem rörde mig?" Då sade Petrus till honom: "Hela folket tränger sig in på dig, och så frågar du: 'Vem rörde mig?'"

5. Men kvinnan som rört vid hans mantels hörntofs och därvid genast blivit frisk bävade och sjönk på knä för Jesus och sade: "Herre, vredgas icke på mig, det var jag." Och hon berättade varför hon rört vid honom, och Jesus sade: "Din tro har hjälpt dig. Gå i frid, arma änka." Och gumman stod upp och gick och var mycket frisk.

6. Men Jesus sade: "Det är icke gott, att man går i vägen för äldre kvinnor och tar deras plats för att själv få komma i första rummet. Den som icke vördar sin moder, den heligaste varelsen näst Gud, är ovärdig namnet son.

7. Hör då vad jag säger er: Vörda kvinnan, ty hon är världens moder, och hela den gudomliga skapelsens sanning vilar hos henne.

8. Hon är grunden till allt gott och skönt, liksom hon också är livets och dödens frö. Av henne beror mannens hela tillvaro, ty hon är hans moraliska och naturliga stöd i hans arbeten.

9. Hon framföder er under plågor, hon vakar i sitt anletes svett över er tillväxt, och ända till hennes död förorsakar ni henne livlig ångest. Välsigna och tillbed henne, ty hon är er enda vän och ert enda beskydd på jorden.

10. Vörda och försvara henne. Genom att handla så förvärvar ni hennes kärlek och hennes hjärta, och ni blir behagliga för Gud. Därigenom blir er många fel eftergivna.

11. På samma sätt, älska era hustrur och vörda dem, ty de skall bli mödrar och senare ett helt folks mormödrar.

12. Var kvinnan undergiven. Hennes kärlek förädlar mannen, uppmjukar hans hårdnade hjärta, kuvar vilddjuret inom honom och förvandlar det till ett lamm.

13. Kvinnan och modern, denna ovärderliga skatt som Gud har givit er, är världens skönaste prydnad, och av dem skall födas allt som skall bebo världen.

14. Liksom härskarornas Gud, som fordom skilde ljuset från mörkret och landet från vattnet, äger kvinnan den gudomliga förmågan att skilja mannens goda avsikter från de onda tankarna.

15. Därför säger jag er: Näst Gud bör era bästa tankar tillhöra kvinnorna och makorna, emedan kvinnan är för er det gudomliga tempel, där ni lättast uppnår den fullkomliga lyckan.

16. Hämta i detta tempel er moraliska styrka. Där skall ni glömma era bedrävelser och era motgångar, där skall ni återhämta förlorade krafter, som är er nödvändiga för att kunna hjälpa er nästa.

17. Utsätt henne inte för förödmjukelse, ty därigenom förödmjukar ni er själva och förlorar kärlekens sinne, som är det viktigaste ni äger i livet.

18. Beskydda er hustru, på det att hon må beskydda er och hela er familj. Allt vad ni gör för er moder, er hustru, för en änka eller en annan kvinna i bedrävelse, det gör ni för Gud."

Detta är årgångens sista nummer. Vi återkommer omkring Advent med nya rön om allt möjligt.